

Překvapení v hloubkách

**XXI. Kongres ČSARIM
(2014)
Olomouc**

**MUDr. Jaromír Cheníček
(Nemocnice Tábor)**

Překvapení v hloubkách

Historie potápění

Potápění se zásobníkem vzduchu

900 let př.n.l. – hliněná destička s obrazem plavce s vakem na zádech
Aristoteles – „*Problemata*“ popisuje potápěče dýchajícího pod vodou ze vzduchem naplněné nádrže

Potápění na nádech – freediving

Cca 4500 let př.n.l. – archeologické nálezy mušlí, perel
Starověké Řecko – získávání mořských hub (využití mj.i ve zdravotnictví

(4-6 hod. denně, až z 30 m hloubky, scandalonpetra, ostrovy Kálymnost, Symé, Chalki)

Japonsko, Korea – Potápěčky „*Ama*“ sběr perlorodek, mušlí, krabů)

Překvapení v hloubkách

Historie novodobého freedivingu

r.1913 – Chatzistathis (sběrač mořských hub)

Karpathos zátoka Picadia –Regina Margherita - hloubka 79 m/3 min.

r.1949 – Raimondo Bucher (oficiální „otec zakladatel „sportu –freedivingu)

Neapolský záliv - 1 nádech /29 m

r.1951 – Ennio Falco, Alberto Novelli - Neapolský záliv – 35 m

r.1956 – Ennio Falco, Alberto Novelli – Rapallo – 41 m

r.1960 – Americo Santarelli – Rio de Janeiro - 43 m, mys Circeo 44 m

r.1961 – Enzo Maiorca – mílník 50 m. (v rozporu s tehdejší lékařskou teorií)

r.1965 – Teteke Williams, Robert Croft, Jaques Mayol

r.1976 – Jaques Mayol 100 m.

r. 1983 - -“- 105 m

80. léta – Umberto Pellizari , Francisco Rodriguez „Pipin“

r. 2000 – Pipin 160 m.

Současnost – apnoe 11:35 min., vzdálenost 280 m, hloubka 214 m

Překvapení v hloubkách

Potápění na nádech

potápění na nádech do malých hloubek (šnorchlování)

(i bez vybavení)

Amatéri.

Hloubka ponorů 5 – 10 m; apnoe v trvání cca 1 minuty

Hlavní problém: equalizace

• potápění na nádech do středních hloubek (spearfishing)

(vybavení nutné – maska, šnorchl, ploutve aj.)

Trénování potápěči.

Hloubka ponorů 20 – 40 m; apnoe v trvání do 2 minut

Hlavní problém: equalizace na hodnotu RV (reziduálního objemu),

warning sign's

• potápění na nádech do velkých hloubek (freediving)

Trénování sportovci-jedinci, adaptovaní na tuto zátěž

Ponory s hloubkou $i > 100$ m; apnoe v trvání 5 minut

Hlavní problém: warning sign's- varovné známky

(CBSGONE)

Organismus těchto potápěčů dalece přesahuje známé fyziologické hranice/meze tolerance

Překvapení v hloubkách

Disciplíny

Bazénové:

- statická apnoe (STA)...Rekord: m/11 min.35 sec. ž/9 min.02 sec.
- dynamická (DYN)
- s ploutví (DYN).....Rekord: m/281 m ž/234 m
- bez ploutve (DNF).....Rekord: m/225 m ž/182 m

Hloubkové :

- konstantní zátěž (CWT).....Rekord: m/128 m ž/101 m
- k.z. bez ploutví (CNF).....Rekord : m/101m ž/70 m
- free immersion (FIM).....Rekord: m/121 m ž/91 m
- variabilní váha (VWT).....Rekord: m/145 m ž/127 m
- NO limits (NLT).....Rekord: m/214 m ž/160 m

Překvapení v hloubkách

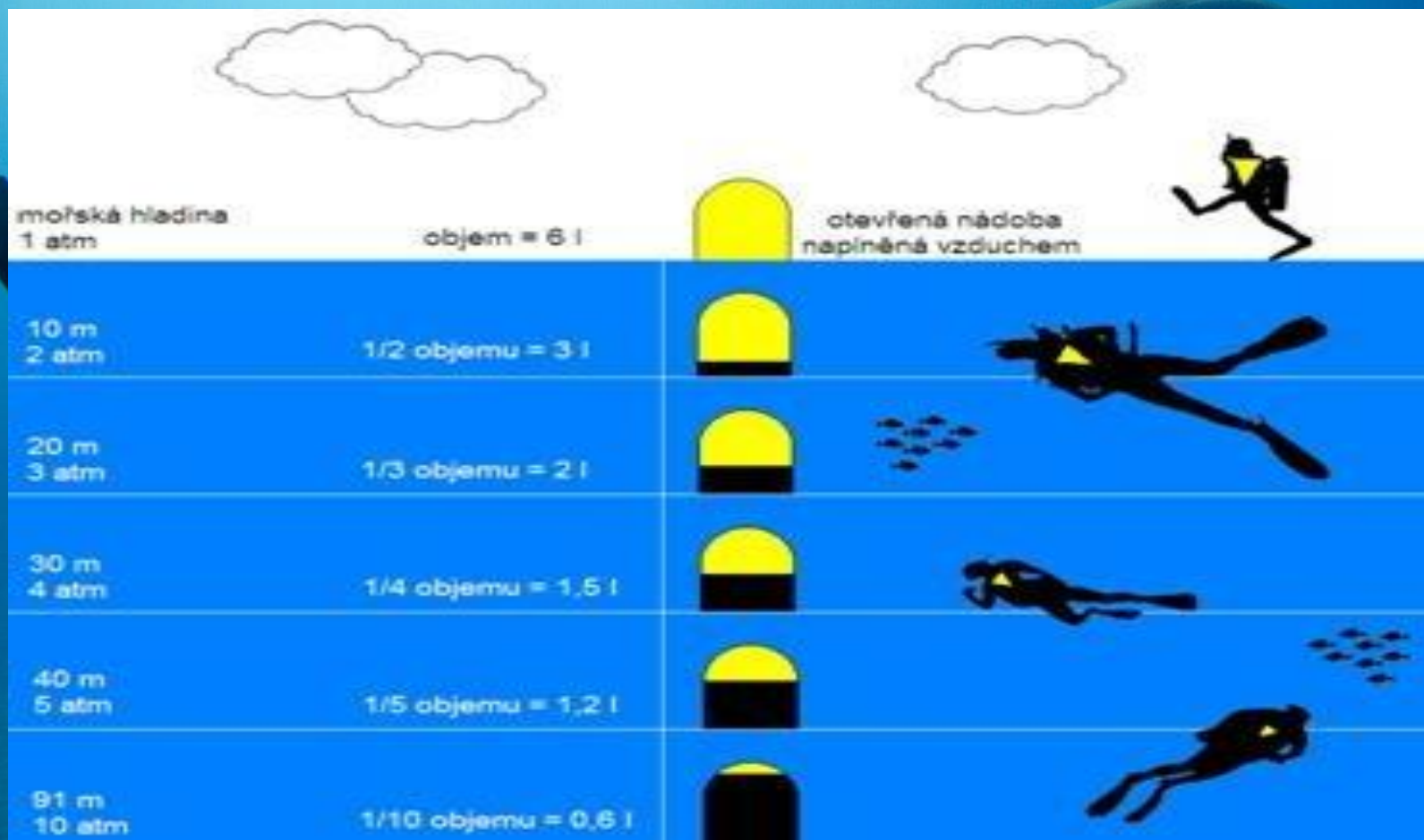
Fyzikální zákony

Archimédův zákon

Daltonův zákon: parciální tlak plynů (pro vzduch: $p_{O_2} + p_{CO_2} + p_{N_2}$)

Henryho zákon: rozpustnost plynů v kapalině

Boyle-Mariotteův zákon: $P \times V = K$

Překvapení v hloubkách

Aspekty nádechového potápění

4 základní principy

1) dýchání

Předponorové respirační manévry

- relaxované dýchání,
- pakování plic,
- voluntární apnoe
- hyperventilace !

2) kompenzace tlakových změn

- změny cirkulační - reflexivní (blood shunt, vazokonstrikce, redistribuce)
- změny plicní
- equalizace

3) psychologie

- freediving **není/nesmí** adrenalinový sport
- calming, relaxační cviky, jóga

4) zvládnutí pohybu

- hydrodynamická pozice těla
- pohybová koordinace

Cíl: maximální snížení spotřeby kyslíku a produkce kysl. uhličitého

Překvapení v hloubkách

Voluntární apnoe = doba, po kterou je freediver schopen zadržet svůj dech

závisí na 3 faktorech:

- **adaptace** organismu na změny parciálních tlaků
- **rychlost metabolických dějů** v organismu během apnoe
- **psychická odolnost** a připravenost čelit zejména hyperkapnii doprovázené nucením k nádechu

4 fáze apnoe

První fáze – **iniciální**: uzavření DC; nitrohruční tlak se nemění

Druhá fáze – podle míry adaptace – first „break point“ fyziol.+psych. změny

Třetí fáze – „boj o nádech“ - hypoxie v kombinaci s hyperkapnií – involuntární kontrakce dých. svalů;

nitrohruční tlak klesá;

stav ovlivnitelný dlouhodobým tréninkem a adaptací na hypoxii a hyperkapnii.

Čtvrtá fáze – **terminal break point** – involuntární následovaný otevřením dých.cest a terminálním nádechem

Překvapení v hloubkách

Plicní objemy

Statické plicní objemy

V_t (dechový objem)

IRV (inspirační rezervní objem)

ERV (expirační rezervní objem)

RV (reziduální objem)

Statické plicní kapacity

VC (vitální kapacita)

IC (inspirační kapacita)

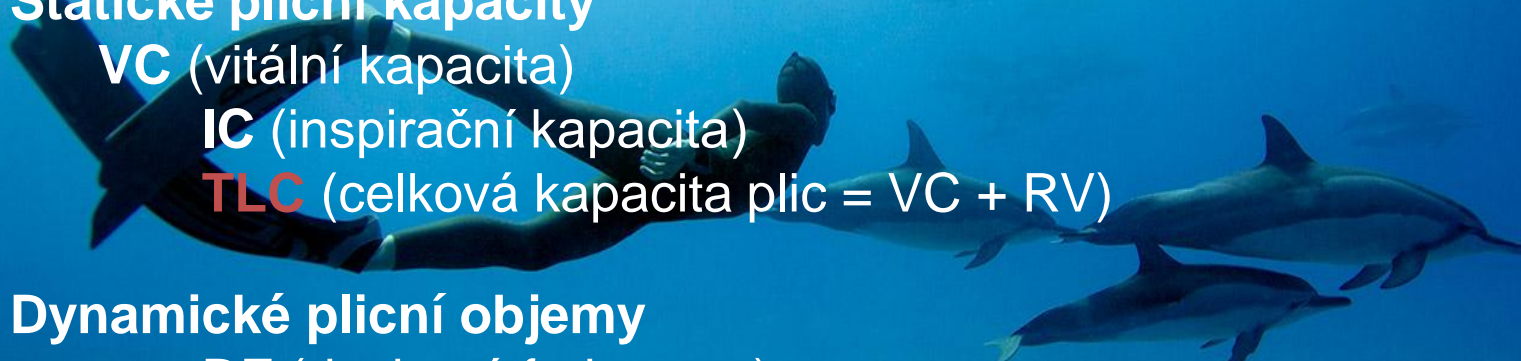
TLC (celková kapacita plic = VC + RV)

Dynamické plicní objemy

DF (dechová frekvence)

MV (minutová plicní ventilace = DF x V_t)

FEV₁ (jednosekundový úsilovný výdech)

Překvapení v hloubkách

Problematika O₂ a CO₂

Délka apnoe závisí na

- kapacitě organismu uchovávat O₂ a CO₂
- na množství těchto plynů v těle na začátku ponoření
- na metabolismu

$$VO_2 = DO_2 \times O_2ER$$

- VO₂ - oxygen consumption = spotřeba kyslíku v ml/kg/min.

(cca 2,4 ml O₂/kg/min.)

$$DO_2 = CO \times CaO_2$$

- DO₂ - oxygen delivery = dodávka kyslíku/ml /kg/min
(cca 12 ml O₂/kg/min.)

CaO₂ = Hb x SaO₂ x 1,39 = obsah kyslíku v arteriální krvi

O₂ER – oxygen extraction ratio = extrakce kyslíku v % poměru DO₂/VO₂

Př. tělo o hm. 70 kg s VC 5,5 l má k dispozici cca 2000 ml O₂

- 820 ml v plicích
- 880 ml v krvi vázaných na hemoglobin
- 240 ml vázaných na myoglobin
- cca 60 ml fyzikálně rozpuštěno v krvi a ve tkáních

Překvapení v hloubkách

Co se děje během ponoření

- akvatický potenciál
- diving reflex
- anatomické a fyziologické změny

Překvapení v hloubkách

Akvatický potenciál

= schopnost přizpůsobení se vodnímu prostředí

Vodní savci (např. delfíni, tuleni, velryby)

apnoe i >1 hod.,

Hloubky i několik 1000 m

Rozdíly – vodní savci v. x člověk

-Poměr plíce:tělo mají větší člověk

-Alveoly jsou vybaveny duplikovanou kapilární sítí

-Plíce jsou chráněny flexibilním hrudním košem

-Srdce a koronární cévy jsou dimenzovány na větší zatížení tlakem

-Blood shift

Překvapení v hloubkách

Potápěcí reflex (diving response)

- jedná se o přirozený adaptační mechanismus organismu (CNS, kardiovaskulární systém) na podráždění receptorů v kůži obličeje (střední část čela a okolí kořene nosu) při jeho zanoření a na apnoii; Následuje automatické „přenasazení“ anatomických poměrů a fyziologických funkcí

- aktivace parasymptatiku: bradykardie
- aktivace sympatiku:
- vazokonstrikce v periferním krevním řečišti
- nárůst krevního tlaku se zpomalením srdeční frekvence
- redistribuce krve s centralizací oběhu (blood shunt, blood shift fenomén, plasma fill fenomén)

Důsledek:

- při samotné apnoii dochází ke zpomalení srdeční frekvence o cca 10% a ve spojení s ponořením obličeje do vody - další zpomalení o cca 20%
- u špičkových freediverů dochází v závislosti na hloubce ponoru k **extrémní bradykardii**, dosahující nezřídka hodnot pod 10 tepů/min

Překvapení v hloubkách

Objemové změny plic

Atmosférický tlak – na hladině moře = 1 ATA
každých 10 m = nárůst o 1 ATA

Důsledek: tlak na hrudní koš a na bránici vede ke zmenšení objemu plic (pokles zejména vitální kapacity)

př. potápěč s TLC 6 l:

Hloubka 4,5 m - k poklesu nitrohruďního tlaku nedochází v důsledku reflexu označovaného jako „blood shunt“ (cca 600 ml krve)

hloubka 30 m: 4 ATA: TLC 1,5 l = RV

hloubka 100 m: 11 ATA: TLC 0,6 l

hloubka No limits 250 m: 26 ATA: TLC 0,23 l

Důsledky: - hrudní stlačení (pulmotracheální squeezing)
- kapilární plicní erekce s přetížením stěny plicních kapilár

Překvapení v hloubkách

Hypoxie

pO₂

příznaky hypoxie

14 kPa	První příznaky (ospalost, poruchy koordinace pohybů, euforie)
12 kPa	Pocit dyskomfortu
9 kPa	Near blackout - LMC
5 kPa a níže	Ztráta vědomí u všech osob-“Blackout“

-Loss of motor control (LMC): „Samba“

v organismu je ještě dostatek kyslíku k udržení vědomí, ale nedostatek kyslíku k zachování motorické kontroly (nemá jak z krátkodobého, tak i dlouhodobého hlediska zdravotního stavu žádné následky); stav označovaný také jako „Near Blackout“.

-Loss of consciousness: „Blackout“

v této situaci freediver není schopen udržet uzavřené dýchací cesty a ochránit je před vdechnutím vody.

K tomu dochází při poklesu pO₂ v plicích < 5 kPa

But: *genius loci* – hydrostatický tlak – pO₂ ve 100 m hloubce 11x vyšší = 165 kPa

„PEEP“ efekt

Překvapení v hloubkách

Hyperkapnie

Nadbytek CO₂ ve tkáních (potápěče)

PCO₂

Příznaky hyperkapnie

Do 2 kPa	Bez dyskomfortu
Nad 2 kPa	Mírná hyperventilace; pod vodou začátek vnímání dyskomfortu
Nad 5 kPa	Dyskomfort zřejmý a nepříjemný
Do 10 kPa	Progresivní intenzita dyskomfortu, začátek ovlivnění CNS (ztráta koncentrace, letargie, zvýšení srdeční frekvence...)
Nad 10 kPa	Výrazné účinky na CNS, alterace vědomí, případně bezvědomí
>20 kPa	Konvulze, near blackout, blackout

-V důsledku zanoření se zvyšuje pCO₂ v plicích a při dosažení vyšších hodnot jak v krvi dochází k obrácenému „toku“ CO₂ s následným nucením k nádechu.

-Obsah CO₂ v těle je ve srovnání s obsahem O₂ mnohonásobně vyšší:cca 140 litrů

- vázaný CO₂ v kostech cca 123 litrů/obměna velmi pomalá
- svalstvo 9,5 litrů
- krev 6,5 litru

Depo CO₂ – svaly, vnitřní orgány – pojmu až 2x více než nepotápěči

Tento CO₂ se neuvolňuje do krve a nezvyšuje potřebu se nadechnout

Překvapení v hloubkách

Co se děje během ponoření

V závislosti na době trvání apnoe je pro další děje v těle freedivera rozhodující především hladina CO₂

1. fáze – neurčité nepříjemné pocity
2. fáze – mimovolní kontrakce bránice
3. fáze – blood shift (doprovázen paresteziemi v končetinách, ale např.i euforií)
4. fáze – LMC bezprostředně (trvání 2-5 sec.) následující
5. fáze – blackout – bezvědomí, nadále uzavřené dýchací cesty (trvání 5-10 sec...safety protocol ... „comeback“)
6. fáze – terminal gasp
7. smrt

Překvapení v hloubkách

Zdravotní rizika

Potápění na nádech do velkých hloubek vyžaduje komplexní dlouhodobou komplexní (teoretickou i praktickou) přípravu pod odborným vedením a velmi dobrou orientaci v problematice nádechového potápění.

Barotraumata při sestupu

- Barotrauma plic z podtlaku (pulmotracheální squeeze)
- Plicní edém
- Barotrauma sluchového ústrojí
- Barotrauma paranasálních dutin
- Barotrauma očí, tváří, n. facialis (mask squeeze)hypertenze

Barotraumata při výstupu

- Barotrauma plic z přetlaku
  - Emfyzém
  - Pneumothorax
  - Vzduchová embolie
- Barotrauma zažívacího ústrojí (žaludek, střeva, zuby)

Překvapení v hloubkách

Zdravotní rizika

Problematika dusíku – není „main topic“ nádechového potápění

- Dekompresní choroba
- Dusíková narkóza – „hloubkové opojení“ (parestézie, poruchy zraku, závratě, zmatenost, halucinace)
- Syndrom Tarawana – nárůst parc. tlaků (N₂, CO₂, O₂) při opakovaných (desítky) ponorech (od 10-40 m) s nedodržením intervalů na zotavení.

Tonutí

- Primární (suché) tonutí cca 15% případů - laryngospasmus.
- Sekundární tonutí

Překvapení v hloubkách

Teorie versus praxe – aneb kde jsou limity?

(Motto: „Šedivá je všechna teorie a věčně zelený je strom života“)

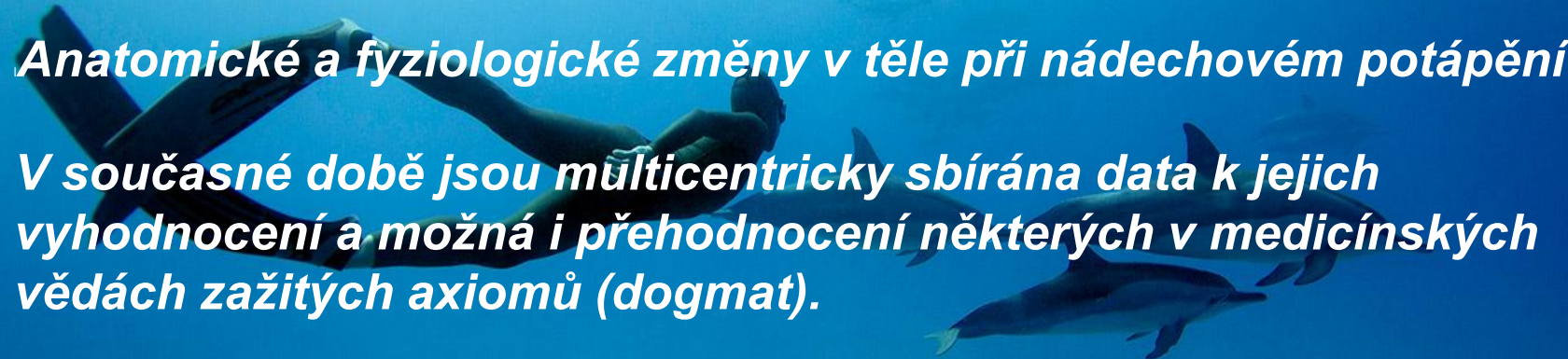
Hypoxie

Volní apnoe

Hyperkapnie

Anatomické a fyziologické změny v těle při nádechovém potápění

V současné době jsou multicentricky sbírána data k jejich vyhodnocení a možná i přehodnocení některých v medicínských vědách zažitých axiomů (dogmat).

Překvapení v hloubkách

Závěr

Nádechové potápění se stalo velmi populární volnočasovou aktivitou, ale i sportovní disciplínou, umožňující nahlédnout a poznávat nejen svět ticha, ale také vlastní tělo a respektovat obojí.

Děkuji za pozornost

